

הכל מעריכין

אחד, שלא נחשב בזה מומר לכל התורה, ולכן שחיטתו כשירה.

והא דתנן: **הכל מעלין**, את כל בני ביתו אדם כופה לעלות לארץ ישראל — לאתויי מאי?

ומשנינן: לאתויי⁽³⁶⁾ עבדים, שאם יש לו ג-ב עבד כנעני מהול למכור, ורוצה העבד שלא ימכרנו אלא בארץ ישראל, כופין את רבו להעלותו ולמכרו שם. ונכתובת פירש"י שמדובר בעבד עברי שיכול רבו לכפותו לעלות עמו לארץ ישראל].

לאתויי ערל שמתו אחיו⁽³⁵⁾ מחמת מילה, שכשר. וכדרכי אלעזר. דאמר רבי אלעזר: ערל שהזה — הזאתו כשירה [ואע"ג שדינו כטמא לאכילת תרומה וקדשים, לענין הזאה כשר ולמדים זאת ביבמות ע"ב: מטבול [יום].

נאמר שתי פעמים בפרק ראשון בחולין "הכל שוחטין" — לאתויי מאי?

הדא "הכל" לאתויי כותי ששחיטתו כשירה, כי סובר שגירי אמת הם, וגם שחיטה היא מצוה שהחזיקו בה כותים, ולכן נאמנים. והדא "הכל" לאתויי ישראל מומר לדבר

בכל הנגעים.

וביפה עינים הביא מהר"ש שהקשה על פירוש זה למה צריך שני ישראלים ואחד מסביר לשני, שהחכם המסביר יאמר בעצמו לכהן אמור טהור או טמא? ותירץ הר"ש שהחכם הזה הוא זקן ואיננו רואה היטב, ולכן צריך את החכם השני שרואה היטב ועל פי מה שמסבירים לו ידע לומר לכהן מה לומר.

35. כך פירש רש"י, ותמה הגרע"א מדוע העמיד דווקא באופן זה, והרי אפילו מי שלא מל מחמת שיש לו צער מזה גם כן כשר להזות כיון שערל איננו כטמא.

ובש"ת זכר יצחק [ל] הביא מהגרז"ס שפירא ליישב על פי דברי התוספות בחגיגה שגם רבי עקיבא הסובר שערל הוא כטמא מודה שערל שמתו אחיו מחמת מילה איננו כטמא, ולכן נקט רש"י באופן זה דווקא שלדעת כולם איננו כטמא והוא כשר להזאה.

והזכר יצחק עצמו רצה ליישב על פי דברי הבית יוסף שאיבר שעומד להקצץ מהאדם הוא חציצה בטבילה למקום שבו הוא מחובר בגוף, ואולי לכן פירש רש"י שמדובר במתו אחיו

מחמת מילה, כי הרי המזה צריך קודם לטבול מטומאתו, ומי שחייב למול הלא הערלה שלו עומדת להקצץ והיא חציצה בטבילה. אך במתו אחיו מחמת מילה כיון שאינו חייב למול [משום פיקוח נפש] שוב אין הערלה עומדת להקצץ ואיננה חציצה בטבילה. אך הוא דוחה זאת כי דברי הבית יוסף הם רק בדבר שטבעו להקצץ ולא בדבר שיקצץ על ידי מעשה אדם.

ולכן תירץ בזכר יצחק שהרי הדין הוא שמומר פסול לכל דבר שצריך כוונה, והזאה הרי צריכה כוונה, ואם מדובר במי שלא מל במזיד הרי הוא מומר למילה, ולדעת רבי מאיר מי שמומר לדבר אחד הוא מומר לכל התורה כולה, ויהיה המומר למילה פסול גם להזאה, ולכן פירש רש"י שמדובר במתו אחיו מחמת מילה ושוב איננו מומר.

36. בביאור דין זה נאמרו שלש שיטות בראשונים, רש"י כאן מפרש שמדובר בעבד כנעני, ועל זה תמוה שהרי עבד כנעני שייך לאדון כשור וחמור ויכול האדון לכפות אותו ללכת לכל מקום שהוא רוצה, ואילו כאן משמע שרק לארץ ישראל יכול לכפותו ומשום מצוות

לגבולין — "הכל" — לאתויי מאי?

ומשנינן: לאתויי אפילו מנזה הרעה שבירושלים לנזה היפה שבגבולים. שאף בזה יכולה אשתו לעכב בעדו.

עד עכשיו פירשו מה מרבה "הכל", ומכאן ואילך מפרשים את המשניות שכתוב בהן "כהנים לויים וישראלים".

ומקשינן: זה שכתוב "הכל חייבין בסוכה כהנים לויים וישראלים", הרי פשיטא שכולם חייבים. שהרי אי הני לא מיחייבי — מאן מחייבי?

ומשנינן: כהנים איצטריך ליה להשמיענו שחייבים. כי סלקא דעתך אמינא שפטורים, הואיל וכתוב: "בסוכות תשבו", ואמר מר: "תשבו" ששיבת סוכה תהיה כעין תדורו בדירת הקבע. מה דירה של קבע דרכה להיות איש ואשתו עמו, אף סוכה לא יתחייב אלא באיש ואשתו עמו. והני כהנים, הואיל ובני עבודה נינהו, ואין יכולים לדור

ופריך: ולמאן דתני במשנה שם עבדים בהדיא, ואם כן אין צורך לרבותם שהרי הם נשנו מפורש במשנה, "הכל" לאתויי מאי?

ומשנינן: לאתויי שכופה את בני ביתו לעלות, אפילו מנזה מקום מגורים היפה שבחוץ לארץ לנזה הרעה שבארץ ישראל, ואין אשתו יכולה לעכב בידו.

והא דתנן: ואין הכל מוציאין מארץ ישראל לחוץ לארץ את בני ביתם — לאתויי מאי?

לאתויי עבד שברח מחוץ לארץ שאין רבו יכול לכפותו⁽³⁷⁾ לשוב.

והא דתנן התם: הכל מעלין לירושלים, "הכל" — לאתויי מאי?

ומשנינן: לאתויי שאפילו מנזה היפה שבשאר ארץ ישראל לנזה הרעה שבירושלים יכול לכפות את אשתו לעלות.

ומקשינן: ואין הכל מוציאין מירושלים

לארץ ישראל, או שישחררנו כדי שיוכל לעלות.

37. ולפירוש ר"י תמוה, שהרי כבר מבואר ברישא שהעבד יכול לתבוע מהאדון לעלות לארץ ישראל, וכל שכן שאי אפשר להוציא מארץ ישראל אחרי שהלך לשם.

ותירצו התוספות, שהיה מקום לומר, מכיון שברח יקנסו אותו לחזור לחוץ לארץ. ועוד תירצו, שהיה אפשר לפרש שהרישא מדובר כשהאדון רגיל ללכת לארץ ישראל ולכן יש לעבד זכות לתבוע לעלות לשם, ומשמיע הסיפא שאפילו כשהאדון לא רגיל לעלות לארץ ישראל גם כן זכותו של העבד להיות בארץ ישראל.

יישוב ארץ ישראל.

ולכן פירש רש"י שהנידון הוא שהעבד כופה את האדון, דהיינו, שאם עומד האדון למכור את העבד, יכול העבד לתבוע שימכור אותו רק לארץ ישראל.

ורש"י בכתובות מפרש שמדובר בעבד עברי, ועבד עברי באמת איננו קנין ממון גמור של האדון, ולעבור ממקום אחד למקום אחר אין לאדון זכות לכפותו, ועל זה נאמר כאן שלארץ ישראל משום מצוות יישוב ארץ ישראל יכול האדון לכפותו לעלות אתו לארץ ישראל.

והתוספות הביאו שדעת ר"י שמדובר בעבד כנעני, ויש לו זכות לתבוע מהאדון שיעלה אתו

הכל מעריכין

ומשינין: כהנים איצטריך להו להשמיענו שחייבים. כי סלקא דעתך אמינא שפטורים, הואיל וכתוב "לא תלבש שעטנז" וסמוך לו "גדילים תעשה לך" ויש להקיש מזה שדוקא מאן דלא אישתרי כלאים לגביה הוא דמחייב כמצות ציצית, והני כהנים, הואיל ואשתרי כלאיים לגביהו בבגדי כהונה [שהאבנט⁽³⁹⁾ של כלאים היה] לא ליחייבו בציצית, קמ"ל שלמרות ההיקש חייבים, כי גם הם בכלל איסור כלאים. דנהי דאשתרי כלאים בעידן עבודה במקדש, בלא עידן עבודה לא אשתרי. [ולפי פשוטו מותר רק בזמן עבודה⁽⁴⁰⁾ ממש, אבל דעת ר"ת במנחות מ"א. שכל בגדים המיוחדים לעבודה, במקום הראוי לעבודה, נחשב כזמן עבודה והותר כלאים].

ומקשינן: זה שכתוב "הכל חייבין בתפילין כהנים לויים וישראלים", פשיטא ?

איש ואשתו ברגל, שאין נזקקים לנשותיהם כדי שלא יטמאו וידחו מעבודת הרגל המוטלת עליהם⁽³⁸⁾, ואם כן נאמר שלא יתחייבו בסוכה, קמ"ל דנהי דפטירי בשעת עבודה מסוכה, אבל בלא שעת עבודה, חייבי מחייבי.

ומדמים לזה, מידי דהוי אהולכי דרכים, שגם הם נפטרים מהדרשה "תשבו כעין תדורו". שכשם שבישיבת ביתו בכל השנה אינו נמנע מלצאת לדרך, כך בישיבת סוכה. דאמר מר: הולכי דרכים פטורין מן הסוכה ביום שאז הוא זמן הליכתן, וחייבים בלילה כשהם לנים במקום יישוב. ולא אומרים שכיון שמקצת הזמן הם פטורים פקע לגמרי מהם מצות סוכה, והוא הדין לכהנים שכל זמן שאפשר להם לשבת בסוכה הרי הם חייבים.

ומקשינן: זה שכתוב "הכל חייבים בציצית כהנים לויים וישראלים". הרי פשיטא שכולם בכלל המצוה ?

סוכה מחוץ למקדש, ואם מחמת שקשה לו ללכת לשם כי צריך לעבוד במקדש, אם כן, שוב אין המניעה מחמת הסוכה אלא מחמת העבודה. והגרא"מ הורביץ תיקן את הגירסא, ופירש שהטעם הוא מפני שהכהנים ישנים במקדש, ושם אינם יכולים לישון עם נשותיהם וזה החסרון שאינו כעין תדורו.

39. והראב"ד [פ"י מכלאים הל"ב] מפרש שגם בחושן ובאפוד היה כלאים.

40. כך דעת הרמב"ם אבל הראב"ד ור"ת חולקים וסוברים שכלאים בבגדי כהונה זה הותרה ומותר גם שלא בשעת עבודה, ומה שכתוב כאן בגמרא שלא בעידן עבודה לא

38. בספר הפלאה שבערכין תמה, שהרי אין המניעה באשתו מחמת הסוכה, אלא מחמת חיוב העבודה בבית המקדש, והרי זה כמו מי שאשתו נדה שאף על פי שהוא אסור בה הוא חייב בסוכה כיון שאין המניעה באשתו מחמת הסוכה. והביא מספר שער אפרים שהקשה כך מאבל שאסור באשתו ומכל מקום חייב בסוכה והיינו משום שהמניעה באשתו איננה מחמת הסוכה.

ובעולת שלמה תירץ, שבשעת העבודה הרי הכהנים מצויים בבית המקדש, ושם איננו יכול להזקק לאשתו כיון שבעל קרי משתלח חוץ משני מחנות, ואם כן, הסוכה שלהם שנמצאת בהכרח במקדש [כי שם הם נמצאים] איננה ראויה לאיש ואשתו. [וגם דבריו תמוהים, שהרי אפשר לעשות

ומשנינן: כהנים איצטריך ליה להשמיענו שחייבים. כי סלקא דעתך אמינא שפטורים, הואיל וכתוב "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך", ואולי נלמד שתלויים זה בזה, ודוקא כל מי שאיתיה במצוה של תפילין דיד איתיה גם במצוה של תפילין דראש. והני כהנים, הואיל וליתנייהו במצוה דיד, דכתיב "ומכנסי בד ילבש על בשרו" [והוא הדין לכתנת], ודורשים שלא יהיה דבר חוצץ בינו [בין הבגד] לבין

בשרו. וכיון שהתפילין צריכים להיות מונחים על בשרו ממש, כמבואר במסכת מנחות שמקום התפילין של יד הוא תחת בגדיו, ככתוב "והיה לך לאות" ולא לאחרים לאות, ונמצא שהתפילין חוצצין בין בגד הכהונה לבשרו של הכהן, ולכן אין הכהנים מניחים תפילין של יד, אימא אף במצוה של תפילין דראש נמי לא ליחייבו, קמ"ל דלא⁽⁴¹⁾ מעכבי⁽⁴²⁾ של יד ושל ראש אהרדי.

אשתרי, פירש ר"ת שהכוונה היא על בגדים שאינם מיוחדים לעבודה.

41. הקשה בשיטה מקובצת, שכאן מבואר שכהנים בשעת העבודה חייבים בתפילין, ואילו בגמרא בזבחים מבואר שכהנים בשעת העבודה פטורים מן התפילין משום עוסק במצוה פטור מן המצוה.

ותירץ בשם הר"ם ששם מדובר כשכבר התחילו לעבוד במקדש ואם יפסיקו להניח תפילין יתבטלו מהעבודה. אך כאן מדובר כשמניחים לפני העבודה ואינם מתבטלים בזה מן העבודה.

והשאגת אריה [ל"ז] עמד בזה, שכל זה מועיל רק לשיטת הראשונים הסוברים שהפטור של עוסק במצוה זה רק כשאינו יכול לקיים את שתי המצוות. אך לדעת הר"ן שעוסק במצוה פטור מן המצוה זה גם כשיכול לקיים שניהם, הרי חוזרת הקושיא מדוע כהנים בעבודתם חייבים בתפילין, ואפילו כשיכולים לקיים שניהם צריכים להיות פטורים מדין עוסק במצוה.

ותירץ השאגת אריה שכאן מדובר שעוסק הכהן בהקרבת חטאת העוף הבאה על הספק שהיא רק ספק קרבן, ומכיון שזה רק ספק מצוה אי אפשר להקל עליו מספק להפטר מן המצוה. ובספר אמרי בינה [או"ח י'] תירץ את קושיית

השאגת אריה, שבאופן זה גם הר"ן מודה שחייב במצוה, שהרי מבואר בר"ן שאם יכול לקיים את המצוה השניה בלי טורח נוסף הרי הוא חייב לקיימה משום "מהיות טוב, אל יקרא רע", ואם כן, כשהתפילין כבר מונחות עליו ואין לו בהן שום טורח גם הר"ן מודה שחייב.

ויש להוסיף, שאמנם מלשון הר"ן משמע שזוהי רק הנהגה טובה מהיות טוב וכו' ולא חיוב גמור. אך בביאור הלכה [לח ט] הוכיח שכוונת הר"ן שזה חיוב גמור, ומובן שכתוב בבביתא שכהנים חייבים בתפילין אף על פי שזה משום מהיות טוב וכו' כי זה באמת חיוב גמור.

42. השאגת אריה [לז] מסתפק במי שאין לו כלל זרוע ואינו יכול לקיים מצות תפילין של יד אם הוא חייב בתפילין של ראש, ואמנם במשנה בפרק התכלת מבואר שתפלה של יד אינה מעכבת את של ראש. אך יתכן שכל זה במי שיש לו יד וראוי לקיים מצות של יד הרי הוא חייב בשל ראש לחוד גם כן. אך מי שאין לו יד ואינו ראוי לקיים את של יד יהיה פטור גם משל ראש, וכפי הכלל שכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. אך מי שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת בו. והוכיח השאגת אריה מכאן, שמבואר שכהנים בעבודתם אף על פי שאסורים בתפילין

ומקשיגן: זה שכתוב: הכל חייבים בתקיעת שופר כהנים לויים וישראלים — פשיטא?!?

ומשניגן: כהנים איצטריך ליה. כי סלקא דעתך אמינא שפטורים הואיל וכתוב "יום תרועה יהיה לכם" שמשמע יום אחד בלבד, ונלמד מזה שרק מאן דליתיה אלא בתקיעה דחד יומא חייב בתקיעת שופר בראש השנה. והני כהנים, הואיל ואיתניהו במצות תקיעה בשעת ניסוך היין בקרבנות צבור כוליה שתא, דכתיב "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם", אימא לא ליחייבו בשופר של ראש השנה, קמ"ל שחייבים.

כדתנן "תפלה של יד אינה⁽⁴³⁾ מעכבת של ראש, ושל ראש אינה מעכבת של יד".

ותו מקשיגן: ומאי שנא דיד שפטורים דכתיב "ילבש על בשרו", ראש נמי יפטרו שהרי כתיב "ישמת המצנפת על ראשו", וכשמניח התפילין בראש הם חציצה בין המצנפת לראשו?!?

ומשניגן: תנא, שערו של הכהן הגדול היה נראה בין ציץ שעל המצח למצנפת שבראשו, ששם, באותו הרווח, היה מניח⁽⁴⁴⁾ תפילין ולפיכך אין כאן חציצה, ויכול לקיים שניהם.

לאחרים לאות, והביא הר"ן [מגילה טו ב מדפי הר"ף] שהוציא מכאן הרשב"א שתפילין של ראש שנאמר בהם "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך" ויש ענין שיראו לכולם, שאפשר להניחם על הכובע או על כיסוי הראש. ומה שמבואר כאן בגמרא שהכהנים שהניחו תפילין של ראש זה משום ששערו היה נראה בין ציץ למצנפת ושם היה מניח תפילין אבל על המצנפת עצמה לא, ביאר הר"ן משום שאסור לשום כלי אחר של מצוה [דהיינו, תפילין] על המצנפת.

וביאר בעולת שלמה, שכוונתו שאפילו כלי של מצוה אסור להניח על המצנפת, וכל שכן שאסור להניח עליה כלי של חול.

ובתפילין של יד שמבואר הטעם שהכהנים אסורים משום "לך" לאות ולא משום טעם זה שאסור לשים את התפילין של יד על בגדי הכהונה, פירש בעולת שלמה, שבזבחים סובר שמואל שאפשר להרים את בגדי הכהונה ואם כן, אפשר להרים את השרוול ולהניח את התפילין לא על הבגד, ולכן צריך את הטעם של "לך" לאות ולא לאחרים לאות ומשום כך צריכים התפילין של יד להיות תחת הבגד דוקא.

של יד ואינם ראויים לקיימה מכל מקום חייבים בשל ראש, והוא הדין למי שאין לו זרוע שחייב בשל ראש.

ובספר אמרי בינה [או"ח י' דן לחלק, שכאן הוא בעצם חייב בשל יד רק ארי הוא דרביע עלה שאיננו יכול להניחם משום חציצה לבגדי כהונה, ואולי זה נחשב ראוי לבילה, מה שאין כן במי שאין לו זרוע שהוא איננו ראוי לבילה.

43. כתב השפת אמת שבאמת יש לחלק, ששם הרי ראוי להנחת תפילין של יד ולכן חייב בשל ראש אף על פי שאינו מניח של יד. אך הכהנים בעבודתם הרי אינם ראויים להניח של יד משום חציצה ואם כן, יש לומר שיפטרו משל ראש.

וביאר שסברת הגמרא היא שגם הכהנים ראויים להנחת תפילין של יד שלא בשעת עבודה, ולפי זה כתב שמי שאין לו זרוע יהיה פטור גם מתפילין של ראש כיון שלעולם איננו ראוי לתפילין של יד, ודלא כהשגת אריה המובא קודם.

44. הטעם שתפילין של יד אי אפשר להניח על הבגד הוא משום שנאמר והיה "לך" לאות ולא

ודחי לה: מי דמי אותן תקיעות של ניסוך היין לכאן? והרי התם בקרבנות, התקיעה היא בחצוצרות, ואילו הכא בראש השנה, התקיעה היא (45) בשופר.

ומשנינן שניוא אחרנא: משום כך איצטריך לרבות כהנים ולויים שחייבים, כי סלקא דעתך אמינא שפטורים הואיל ותנן: שזה סדר יום הכיפורים של יובל לראש השנה לתקיעה, ולברכות של מלכויות זכרונות ושופרות! ומאחר שמדמים אותם זה לזה, יש לומר שמי דאיתיה במצות יובל איתיה במצות תקיעת ראש השנה, ואילו מי דליתיה במצות יובל ליתא במצות ראש השנה. והני כהני, הואיל וליתנייהו במצות החזרת שדות ביובל כישראל לגמרי, וכדתנן: כהנים ולויים מוכרין לעולם וגואלין לעולם, שאפילו בשנת היובל עצמה אם מכרו הרי היא מכורה ויוצאת מיד. ולא כמו בישראל שהמוכר בשנת היובל עצמה המכר אינו חל כלל ונפקא מינה לענין המעות. שבישראל המעות חוזרין ללוקח שהרי אין כאן מקח, משא"כ בכהנים שהמקח חל, ולכן אפילו שחוזר המקח מיד, אבל המעות נשארות בידם. רש"י. ובר"ה כ"ט. פירש"י בענין אחר], ואם כן אימא במצות ראש השנה נמי לא ליחייבו,

א-ת

קא משמע לן דנחי דליתנייהו בהשמטת קרקע, כלומר בכל דין השמטת קרקעות כבישראל, אלא הם נבדלים בדין מכירה ביובל עצמו, אבל בהשמטת כספים בשנת השבע, ובשלוש עבדים דיובל מיהא איתנייהו. [ואף ששמטת כספים אינה נוהגת ביובל ואינה ענין אלא לשנת השבע, יש לזה שייכות למצות יובל כי אין שביעית נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג, תוס']. וכיון ששייכים בכמה עניני יובל לכן חייבים בתקיעת שופר של ראש השנה.

ומקשינן: זה שכתוב "הכל חייבים במקרא מגילה כהנים ולויים וישראלים", פשיטא?

ומשנינן: לא צריכא אלא להשמיענו שחייבים ליבטל עבודתם, וכדרכי יהודה אמר שמואל. דאמר רב יהודה אמר שמואל: "כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדן מבטלין" (46) עבודתם ובאים לשמוע מקרא מגילה.

ומקשינן: הא דתניא: "הכל חייבין בזימון כהנים ולויים וישראלים", פשיטא?

ומשנינן: לא צריכא אלא בדקאכלי קדשים.

שמיעה.

46. התוספות במגילה [ג א] הקשו, מדוע מבטלים את העבודה והרי אחרי הקריאה יש זמן רב לעשות את העבודה? ותירצו התוספות, שזמן העבודה הוא כשמאיר היום, וכשדוחים את העבודה לאחר כך זה נקרא ביטול. וחזרו והקשו, אם כן, באמת יעשו את העבודה ורק אחר כך

45. ולכאורה עוד חילוק גדול יש ביניהם, שתקיעת שופר של ראש השנה יסודה הוא השמיעה של התקיעה. ואילו בקרבנות אין לכהנים דין לשמוע את התקיעה אלא רק לתקוע.

אמנם המנחת חינוך [שפר ט] מסתפק שאולי גם בחצוצרות במקדש יש דין שמיעה לכל הנמצאים, ולכאורה יש ראייה מכאן שיש דין